

Історико-політичні проблеми сучасного світу.
2026. Т. 53. С. 111-118

Modern Historical and Political Issues,
2026, Vol. 53, pp. 111-118

УДК 327.01:930.85

<https://doi.org/10.31861/mhpi2026.53.111-118>

Богдан Хмельницький¹

Комеморативні практики в практичній теорії «нового конструктивізму» міжнародних відносин

Запропонована робота досліджує роль комеморації у теорії міжнародних відносин кризь при- зму «нового конструктивізму». Головною ціллю статті є теоретичне обґрунтування пам'яті як динамічного процесу формування міжнародної системи та онтологічної безпеки держав. Мето- дологічний апарат дослідження спирається на синтез практико-реляційного підходу та копенга- генської школи сек'юритизації. Результатами дослідження можна вважати підживлення ідей відходу від сприйняття колективної пам'яті як статичного явища до аналізу комеморації як щоденної соціальної практики, що дозволяє подолати дихотомію матеріального та ідеального в міжнародних відносинах. Зроблено спробу пояснити роль матеріальних об'єктів «інфраструк- тури пам'яті» (монументів, меморіалів, реліквій, акторів у просторі) як таких, що можуть бути активними посередниками у міжнародній взаємодії.

Ключові слова: онтологічна безпека, сек'юритизація пам'яті, теорія поля, габітус, мнемоніч- ний поворот, реляціонізм, глобальна політика.

Bohdan Khmelnytskyi¹

Commemorative practices in the practical theory of “New Constructivism” in International Relations

This paper examines the role of commemoration in international relations theory through the lens of “new constructivism”. The study of national memory takes on particular significance due to the «mnemonic turn», which defines the intersection of collective memory and global politics. In the context of contemporary mnemonic conflicts, the process of securitizing memory acts as a key mechanism for safeguarding ontological security, based on three fundamental fears: death (loss of territory), meaninglessness (erosion of authentic identity) and condemnation (guilt). We analyze commemorative practices in two interrelated guises: as unconscious everyday routines (state rituals, veneration of relics) and as the conscious “mnemonic entrepreneurship” of elites who construct symbolic myths for political struggle.

Particular attention is paid to the material “infrastructure of memory” (monuments, memorials), which act as active mediators (actants) in international interaction, bridging the dichotomy between ideas and materialism. The aim of the article was to provide a theoretical justification of memory as a dynamic process in the formation of the international system and the ontological security of states.

Keywords: ontological security, securitisation of memory, field theory, habitus, mnemonic turn, relationalism, global politics.

¹ Аспірант, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

PhD Student, Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

E-mail: bohdan.khmelny@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0001-3626-5591>.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Актуальність цього дослідження підживлюється глобальним «мнемонічним поворотом» у сучасній світовій політиці. У цей час поглиблюється дослідження того, як національна пам'ять стає важливою категорією у розумінні дій акторів. Ця стаття спрямована на звуження дослідження до ролі комеморативних практик як соціального процесу в аналізі зовнішньополітичних ідентичностей та міжнародної системи на теоретичному рівні.

Попри те, що студії пам'яті внаслідок раніше згаданого повороту отримали розгалужений та багатий категоріальний апарат у межах соціальних наук, теоретичний зв'язок комеморації з основоположними концепціями теорії міжнародних відносин є опосередкованим та майже відсутнім. Основна кількість праць обмежена описовим підходом до історичних наративів та розглядом узагальненої національної пам'яті, не пропонуючи механізмів їхнього інтегрування до структури міжнародних систем. На думку автора, проблема криється у глибокому субстанціалізмі понять міжнародних відносин як дисципліни, тобто у статистиці таких визначень, як «інтереси», «безпека», «ідентичності» та інших понять, що існують «до» соціальної взаємодії акторів. Такий підхід позбавляє більшість дослідників міжнародних відносин можливості розглядати динамічні процеси комеморації з усіма їхніми можливими матеріальними атрибутами як такі, що формують міжнародну архітектуру. Внаслідок цього виникає потреба в розробці теоретичного містка за допомогою якого можна було б інтерпретувати комеморативні практики як співконститутивний елемент міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження національної пам'яті набуває дедалі більшої актуальності в теорії міжнародних відносин. Деякі вчені, зокрема Джеффри Олік, закріпили поняття «мнемонічний поворот», для позначення перетину пам'яті та глобальної політики (Olick, 2023; Resende and Budryté, 2024). У контексті цього підходу ми стверджуємо, що пам'ять є однією з ключових змінних для дослідження зовнішньополітичних ідентичностей та міжнародної політики.

Джені Едкінс згадує політичну травму, що спричиняє комеморацію (спільні практики вшанування колективного спогаду), яка формує і зберігає колективну пам'ять, що своєю чергою впливає на формування національної та транснаціональної ідентичності, національних інтересів та поведінки у зовнішній політиці (Edkins, 2003, p. 1). Проте вшанування пам'яті є не лише наслідком спільно пережитого горя, а й може ґрунтуватися на позитивному досвіді співпраці народів, націй, країн та держав (політичній дружбі, спільних наукових відкриттях, культурних чи інших заходах).

У теорії міжнародних відносин дедалі більшої уваги набувають перформативні та релятивістські чинники політичної взаємодії. До таких висновків дійшли постструктуралісти, які вважали, що світова політика складається з безлічі повсякденних практик (Der Derian and Shapiro, 1989). Якщо прослідкувати еволюцію думки, то конструктивізм своєю чергою розвиває інтерес до «вчинків», які конституують точки зору та способи мислення (Onuf, 2013, p. 109). Додаючи культурний аспект до теоретизації комеморативних практик в міжнародних відносинах важливо підкреслити схожий з конструктивізмом перехід від колективної пам'яті як статичного явища до практико-орієнтованого підходу в соціології (Olick, 2003, p. 14). Наступним важливим етапом розвитку є обґрунтування «практичного міркування», що протиставляється суто інструментальній раціональності, коли актор обирає не просто оптимальні засоби для досягнення мети, а керується уявленнями про норми, правила та цінності (Kratochwil, 1989, p. 64). Дослідження практик орієнтує на взаємовідносини між суб'єктом дії та соціальним і природним середовищем, матеріальними та дискурсивними факторами, розглядати одночасні процеси стабільності та змін (Adler and Pouliot, 2011, p. 2). Важливе значення має також реляціонізм, який відкидає ідею про те, що суб'єкти (наприклад, держави, міжнародні організації, норми чи ідентичності) є основними одиницями світової політики, замінюючи їх постійними процесами (McCourt, 2022, p. 40). У сукупності практико-реляціоністичний підхід становить основу «нового конструктивізму» у міжнародних відносинах, який покликаний подолати дихотомію ідейного та матеріального, фіксованих категорій норми, ідентичностей, балансу сил та агент-структурної дилеми.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні практик вшанування пам'яті, як інструменту формування міжнародної архітектури застосовуючи інтеграцію концептів практико-реляційного підходу, теорії сек'юризації та теорії поля. Перед дослідженням було поставлено такі основні завдання: 1. Обґрунтувати теоретичну взаємодію студій пам'яті та міжнародних

відносин через призму «нового конструктивізму»; 2. Пояснити механізм сек'юритизації комеморації у функціонуванні міжнародних полів; 3. Провести методологічне розмежування пам'яті як структуротворчого елемента міжнародної системи та об'єкта політичної культури.

Методологічну основу статті становлять новітні теорії конструктивізму. Ця стаття пропонує вирішити вищезазначені проблеми шляхом інтегрованого синтезу: «новий конструктивізм» (практико-реляційний підхід) виступає загальною методологічною рамкою, яка долає дихотомію матеріального та ідеального; в її межах теорія поля П'єра Бурдьє структурує міжнародний простір комеморації як арену боротьби за символічний капітал, тоді як теорія сек'юритизації пояснює механізм захисту онтологічної безпеки акторів, коли цей капітал або їхній біографічний наратив опиняються під загрозою. Цей синтез доповнюється інструментарієм акторно-мережевої теорії, яка дозволяє включити матеріальні об'єкти комеморації як активні посередники у міжнародні відносини.

Така теоретична сукупність інтегрує поняття зі студій пам'яті, надаючи цілісний аналітичний інструментарій для дослідження механізмів дії пам'яті у політиці міжнародних акторів. З метою теоретичного впорядкування понять пропонується уточнити різницю між ключовими категоріями. Якщо «пам'ять» є загальним соціокультурним полем збереження інформації про минуле, то «комеморація» виступає конкретно соціальною практикою її відтворення та репрезентації. Водночас «мнемонічний конфлікт» позначає безпосереднє політичне зіткнення між альтернативними комеморативними наративами, а процес «сек'юритизації пам'яті» переводить ці історичні суперечки у площину екзистенційних загроз для онтологічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Соціально значуща практика комеморації завжди опосередковується матеріальними артефактами та мовою (Adler and Pouliot, 2011, p. 22). Таким чином, комеморативні практики переважно розгортаються і набувають своєї міжнародної значущості навколо фізичних об'єктів. Такі об'єкти формують «інфраструктуру пам'яті», до якої належать монументи, меморіали, цвинтарі героїв, пам'ятні дошки, будівлі з історичною цінністю, а також музеї та центри документації (Bratu, 2023, p. 49). Важливо враховувати й історичні реліквії, тобто предмети чи об'єкти, які мають особливу історичну чи емоційну цінність.

Одним з основних теоретичних недоліків «старого конструктивізму» є субстанціалізм – тенденція розглядати ідентичності, норми, інтереси як статичні явища, що існують до соціальної взаємодії. Цей підхід неминуче ігнорує політичну боротьбу, що стоїть за явищами в міжнародних відносинах. Вирішення проблеми полягає у практично-релятивістському підході, що змінює фокус дослідника з вивчення сутностей на вивчення процесів, відносин та дій. Результатом стає те, що офіційний наратив пам'яті є наслідком постійного змагання та виключення альтернативних наративів, що особливо помітно у випадках мнемонічних конфліктів (Budryte *et al.*, 2020, p. 7; Resende *et al.*, 2025, p. 73). Вважаємо, що ідентичність, культура, інтереси держав, баланс сил та інші об'єкти стають емерджентними властивостями взаємодії. Саме через це ідентичність держави формується через повторення практик та наративів. А коли вони порушуються кризою, ідентичність стає нестабільною, через що виникає «онтологічна небезпека» (Resende *et al.*, 2025, p. 8), яка спонукає акторів до сек'юритизації пам'яті задля відновлення передбачуваності свого соціального буття. Александр Вендт, розв'язуючи дилему структури-агента на основі теорії структурації та символічного інтеракціонізму, стверджує, що агенти та структури є взаємно конституційованими та спів визначеними (Wendt, 1999, p. 165). Однак попри попередню риторику, на практиці дослідники потрапляють до пастки субстанціалізму, продовжуючи розглядати держави, норми й культуру як статичні сутності. Часто фокус дослідників обмежується виключно структурою, де норми повністю визначають поведінку. В інших випадках увага дослідників концентрується на нормотворцях, які силою своєї волі змінюють світ, ігноруючи структурні обмеження (McCourt, 2022, p. 36).

А. Вендт залишає неочевидну шпаринку для подальшої теоретизації і стверджує, що структура існує лише завдяки процесу взаємодії агентів, через що відбувається виробництво та відтворення ідентичностей та інтересів (Wendt, 1999, p. 316). Вважаємо, що первинність відносин має місце, оскільки соціальний світ складається з злиття агента і структури в момент практики. Доречно це відображається у понятті «габітусу», який показує участь структури всередині тіла і звичок агента, а агент діє, виходячи з позиції у полі відносин.

Для структурування цих відносин соціологічна теорія поля П'єра Бурдьє, яка логічно доповнює практико-реляційну рамку, чудово підходить для аналізу комеморативних практик в міжна-

родних відносинах. Він визначає аналітично відокремлені сфери конкуренції за певний предмет інтересу, або специфічну для цього поля форму капіталу (McCourt, 2022, р. 44). І в цьому контексті, наприклад, суперечки навколо пам'ятників, дат чи історичних наративів за своєю суттю є боротьбою за визначення легітимного минулого, формування ідентичностей та ролей, які держави відіграють в глобальній політиці.

Позиція в полі, що засновується на володінні різними обсягами капіталу, специфічними для сфери комеморації, впливає на можливості стратегії, яку міжнародні актори застосовують у боротьбі. Поняття габітусу Бурдьє відображає втілений диспозиційний спосіб, у який індивіди формуються залежно від їхньої позиції в соціальних полях – як вони адаптуються до складу поля, включаючи його доксу, тобто знання, що вважаються самоочевидними (McCourt, 2022, р. 45). Оскільки вшанування пам'яті є часто несвідомим, сповненим емоцій або глибоко вкоріненими рутинами, тобто габітусом, теорія поля має весь теоретичний потенціал, щоб пояснити, як суб'єкти вбудовані у міжнародні контексти, пронизані владою та знаннями. Стверджуємо, що аналізуючи поле комеморації, відкривається можливість дослідити як диспозиції, тобто схильність сприймати певну історичну подію, наприклад, як героїчну, або трагічну є взаємообумовленим позицією актора у глобальній політиці.

Для усвідомлення функцій пам'яті у міжнародних відносинах варто розглянути те, що практична теорія заперечує два традиційні для міжнародних відносин пояснення дій акторів: логіці наслідків і логіці доцільності (Pouliot, 2010, pp. 17-22). Логіка доцільності підкреслює, що політичні актори та люди поводяться свідомо, розраховуючи на певну форму капіталу. Проте значна частина міжнародно-політичного життя складається з повсякденної рутини та «здорового глузду» (McCourt, 2022, р. 41). У цьому контексті варто розглянути мнемонічні конфлікти, які здатні змінити біографічні наративи та рутини держав навколо ідентичностей (Subotic, 2018, р. 298). Держави, що прагнуть інтеграції з Європейським Союзом, згідно з логікою доцільності, мали б прийняти його базові норми, наприклад, європейський наратив пам'яті про Голокост (Subotic, 2018, р. 297). Натомість для посткомуністичних держав цей наратив не є центральним. Його прийняття цього наративу означало б для них визнання співучасті місцевого населення у Голокості та відмову від своєї звичної рутини жертви перед комунізмом (Subotic, 2018, р. 300). Замість того, щоб діючи доцільно, посткомуністичні країни не слідують єдиному європейському наративу, встановлюючи на центральне місце роль жертви комунізму, а тому є загрозою і дестабілізує ідентичність таких держав. Стверджуємо, що оскільки поле пам'яті та комеморації в міжнародних відносинах сповнене афектами та емоціями, вони не піддаються логіці доцільності. Це доводить, що прагнення зберегти свою стабільну ідентичність (тобто онтологічну безпеку) є сильнішим за раціональну доцільність відповідності зовнішнім нормам.

Ілюстративним прикладом такого конфлікту в полі міжнародної комеморації є польсько-ізраїльська дипломатична криза навколо Закону про Інститут національної пам'яті Польщі у 2018 році. Біографічний наратив Польщі відзначається образом постраждалого, що заперечує причетність польських громадян до злочинів Голокосту. Польська влада з практичної точки зору вирішила криміналізувати будь-які звинувачення «польського народу» у співучасті у воєнних злочинах нацистської Німеччини (Petraikov and Naumkina, 2024). Ізраїль та США інтерпретували цей крок як спробу обмежити свободу наукових досліджень та заперечити історичні факти колабораціонізму окремих осіб. Беручи до уваги цей випадок, ми можемо стверджувати, що символічний капітал історичної правди в полі комеморації може стати предметом гострого міждержавного суперництва, де держави захищають свої ідентичності навіть за рахунок погіршення стратегічних відносин із ключовими союзниками в порушення логіки доцільності.

У цьому контексті комеморативні практики, особливо під час мнемонічних конфліктів, стають критичними ситуаціями, які викликають екзистенційну тривогу та стрес у акторів. Міжнародна політика пам'яті керується не стільки раціональними правилами, скільки базовими афектами та тривогами: страхом смерті (втрати територій), страхом беззмістовності (втрати автентичної ідентичності) та страхом осуду (провини) (Resende *et al.*, 2025, р. 200; Tillich, 2014, pp. 40-54). Ці відчуття серед політичних спільнот позначаються на міжнародній політиці, наприклад, у демонізації інших держав. За схожою логікою Росія конструє загрозу з боку Заходу та України, виправдовуючи свій історичний міф перемоги у Другій світовій війні у війні проти України. Відтак, відчуваючи «страх беззмістовності» Росія починає розглядати Україну (ідентичність супротивника) як неавтентичне, «штучне утворення» та «маріонеткою в руках Заходу», наголо-

шуючи на «історичній єдності» та звинувачуючи Захід у створенні «антиросійського проекту» (Khmelnyskyi, 2025, pp. 85-90; Resende *et al.*, 2025, p. 201).

Важливим моментом є концепт сек'юритизації пам'яті, який поширюється на сферу комеморативних практик у міжнародних відносинах. Сек'юритизація визначається як дискурсивний процес, «за допомогою якого в політичній спільноті формується міжсуб'єктивне розуміння, що дозволяє розглядати щось як загрозу цінному об'єкту-референту та закликати до вжиття термінових і виняткових заходів для усунення цієї загрози» (Buzan and Wæver, 2003). Як ми згадували раніше, держави та недержавні актори хочуть зберегти розуміння минулого у суспільній свідомості, щоб підкріпити відчуття власної стабільності, як основу своєї політичної суб'єктності, тобто свою онтологічну безпеку. Марія Мялксоо концептуалізує сек'юритизацію пам'яті як дискурсивний та політичний процес, за допомогою якого певні історичні спогади перетворюються на питання екзистенційної безпеки держави (Mälksoo, 2015). Зіштовхнувшись з онтологічною небезпекою, держави та недержавні суб'єкти, наприклад, вже зі згаданим переглядом ролі у Другій Світовій Війні, починають активно діяти на міжнародній арені. Досить часто мотивом такої діяльності є закріплення власних наративів та зміцнення геополітичної позиції.

Гарним прикладом для сек'юритизації пам'яті і як наслідок впливу на міжнародну політику є динаміка україно-польських комеморативних відносин навколо Волинської трагедії 1943–1945 років. Польська влада послідовно здійснює сек'юритизацію пережитої історичної трагедії, яка сьогодні відображається в ухваленні Сеймом у 2016 році постанови про визнання подій на Волині «геноцидом» зі встановленням офіційного Національного дня пам'яті (Jędraszczyk, 2018). Спостерігаємо, що польська сторона пов'язує євроатлантичну підтримку України з вимогами справедливості до жертв Волинської трагедії, заявляючи, що «з Бандерою Україна не ввійде до Європи» (Khakhula, 2021). Для Польщі акти вшанування пам'яті героїв УПА є неприйнятною формою уславлення героїв, для України такий біографічний наратив є питанням онтологічної безпеки під час екзистенційної загрози, оскільки українська ідентичність зацементувалася навколо збройного опору, символіка боротьби за виживання стала основою психологічного виживання нації (Khakhula, 2021). Наслідком є те, що комеморація обох країн створює зону напруження між стратегічними партнерами, де символічна політика прямо впливає на євроінтеграційні процеси.

Комеморація як перформативна практика є інструментальним втіленням мнемонічного повороту в міжнародних відносинах і постає у двох взаємопов'язаних виявах: по-перше, як несвідома рутина, що відтворюється в повсякденних практиках для підтримки передбачуваності й порядку Комеморативні ритуали, державні свята, назви вулиць та закладів, вшанування реліквій забезпечують безперервність державного «Я»; по-друге, як мнемонічне підприємництво, здійснюване державними лідерами, діаспорами, громадськими активістами, які свідомо конструюють та просувають певні символи та міфи під час політичної боротьби (Resende *et al.*, 2025, p. 2).

У межах цього теоретичного синтезу акторно-мережева теорія дозволяє проаналізувати, як саме мова та пам'ять матеріалізуються та функціонують на практиці через фізичні об'єкти (McCourt, 2022, p. 48). Завдяки цьому ми отримуємо інструментарій для дослідження того, як саме нематеріальні значення вшанування пам'яті матеріалізуються у міжнародних відносинах. Теорія практики дозволяє приділяти більшу увагу об'єктам та артефактам, які можуть відігравати вирішальну посередницьку роль у соціальній взаємодії, звертаючи увагу на те, як нелюдські агенти, такі як технологія та фізичне середовище, взаємодіють, створюючи політичні конфігурації ((McCourt, 2022, p. 47). Залучення акторно-мережевої теорії частково деантропоцентризує аналіз, наголошуючи, що матеріальні артефакти (нелюдські актанти) — такі як монументи, меморіальні дошки, музейні експозиції, реліквії чи фільми — виступають активними посередниками у співтворенні політичних конфігурацій, інтегруючи інфраструктуру комеморації в процеси боротьби в міжнародних полях та сек'юритизації пам'яті.

Механізми впливу матеріальних об'єктів як «активних посередників» (актантів) у міжнародній взаємодії криється матеріальному «заземленні» політичного дискурсу. Ідеї, міфи та історичні наративи є мінливими та ефемерними, тоді як фізичні об'єкти фіксують їх у просторі й часі, забезпечуючи постійну репрезентацію пам'яті. Прикладом дії нелюдських актантів у комеморативній взаємодії є тривалі офіційні вимоги чеченського керівництва до російських федеральних органів влади щодо повернення черепа Хаджі-Мурата — видатного лідера Кавказької війни. Спостерігаємо, що навіть тілесні рештки виступають активним політичним медіатором. Для

федерального центру череп символізує матеріальний факт нарративу «підкорення Кавказу» та фізичного контролю над регіоном (художньо осмислений у повісті Льва Толстого), водночас для регіональних еліт Чечні вимога їхнього повернення є утвердження власної онтологічної безпеки в межах федеративного простору.

Ця стаття спрямована на те, щоб обґрунтувати, що вимір студій пам'яті може бути повноцінною частиною спеціальності «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку». Розуміємо, що для спеціальності «Політична культура та ідеологія» поняття комеморації є однією з найважливіших категорій, проте не належить їй монополю.

Сучасні студії пам'яті як міждисциплінарна галузь знань досі потребують окреслення предметного поля досліджень (предметної визначеності) та «контактних зон» міждисциплінарного дискурсу (Kuydon, 2016, p. 51). Цілком обґрунтованим є твердження Л. фон Берталанфі про ізоморфізм (структурну подібність) законів у різних полях та концепція соціокультурних систем як символічних всесвітів. Він вважає, що головна відмінність соціальних наук від природничих полягає в тому, що соціальні науки мають справу з людьми у їхньому самоствореному світі культури (Von Bertalanffy, 1968, p. 197). Якщо ж розглядати міжнародні відносини як динамічне поле, де конструюються соціальні групи, нації, держави, цивілізації з їхніми ідентичностями й диспозиціями, сформованими символічними атрибутами (мовою, історією, релігією, законами, історичною пам'яттю тощо), то студії пам'яті стають невід'ємною частиною аналізу згаданих Берталанфі символічних систем. Проте таке твердження відкриває нам двері лише до класичного дискурсу соціального конструктивізму у міжнародних відносинах.

Щоб провести чіткий поділ між дисциплінами «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» та «Політична культура та ідеологія» пропонується застосувати методологічне підґрунтя «Нового конструктивізму», який дозволяє провести поділ не за предметами дослідження, а за типом процесів, які досліджуються. Стверджуємо, що пам'ять у межах дисципліни міжнародних відносин виступає як інструмент створення структури системи, визначаючи межі поля, або мережі Бурдьє. Д. Маккорт наводить приклад Патріка Джексона про «Західну Цивілізацію», де «Захід» є не стільки географічною даністю, скільки є результатом використання «риторичних кліше» (*rhetorical commonplaces*), які враховують елементи колективної пам'яті (спільна спадщина, демократія) (McCourt, 2022, p. 49). Холодна війна була скоріше випадковим результатом політичних рішень, на які вплинули ці загальні уявлення, як-от створення НАТО з реабілітованою Західною Німеччиною як члена, що розлютило керівництво в Москві, а дії СРСР у Східній Європі послабили аргументи західнонімецької лівиці на користь політики нейтралітету через негативні асоціації, пов'язані з терміном «соціалістичний» (McCourt, 2022, p. 49). Пам'ять у логіці Джексона будує альянси та системи безпеки, тобто виступає структуро-творчим чинником, який визначає архітектуру міжнародної системи, тобто кого включати у «поле», а кого виключити.

Натомість для дисципліни «Політична культура та ідеологія» притаманний розгляд пам'яті як процесу інтерпретації суб'єкта та натуралізації смислів, що формує колективний габітус і доксу, а також відповідний поведінковий імператив. Таким чином, пам'ять розглядається як вертикальний механізм, через який держави та індивіди впізнають у собі «Захід». Історичні нарративи «окликають» індивідів та структурують внутрішній світ самого актора, наприклад, змушуючи їх «впізнавати» себе у спільній трагедії чи тріумфі (Althusser, 2008). Відтак, якщо в міжнародних системах пам'ять вивчається як процес виходу суб'єктів на арену, то в політичній культурі та ідеології досліджується процес «вписування» у суб'єкт.

Висновки. За результатами дослідження ми стверджуємо, що комеморація є радше динамічним нормотворчим феноменом політичного поля, що може формувати архітектуру міжнародних відносин. Вперше дослідження показує на такому детальному рівні як вшанування пам'яті додає суто соціологічний аналіз та набуває повноцінної ролі у зовнішній політиці та системі. Дослідження демонструє взаємозумовленість дискурсивного та речового вимірів комеморативних практик, що розширює пояснювальний потенціал конструктивістської теорії загалом. Висвітлено, що «інфраструктура пам'яті» розглядається як політичний та символічний капітал, який використовується для досягнення цілей у відносинах держав. Для комеморативних практик існує особливість афекту та емоцій, оскільки вони несуть тягар історичних травм. Розуміння цього допомагає науковцям пояснити нераціональні дії держав, які виходять поза межі логіки доцільності та логіки наслідків. Вшанування пам'яті може поставати у двох вимірах як несвідома ру-

тина та мнемонічне підприємництво, коли лідери думок активно інструменталізують пам'ять та формують норми.

Важливим висновком є твердження, що природа пам'яті є реляційною. Дослідження показує, що позиція актора у міжнародному глобальному полі пам'яті безпосередньо корелює з його можливостями легітимізувати власну ідентичність та гарантувати онтологічну безпеку. Звідси знаходиться місце для поглиблення теорії сек'юритизації. Сек'юритизація пам'яті – це момент, коли пам'ять чітко окреслюється як об'єкт міжнародних відносин. Варто зазначити, що це дискурсивний процес, де комеморація стає питанням екзистенційної безпеки держави. У стані небезпеки «мнемонічних конфліктів» захист своєї ідентичності стає пріоритетним.

Також зроблено спробу провести методологічний поділ критеріїв між дисциплінами міжнародних відносин та політичною культурою. Якщо в межах політичних культур та ідеологій пам'ять досліджується як процес внутрішньої суб'єктивізації, то в теорії міжнародних відносин може поставати механізмом побудови структури системи, що визначає структури альянсів, або лійній конфронтації.

Перспективи подальших наукових досліджень мають бути сконцентровані на емпіричній перевірці запропонованої моделі для комеморативних практик. Перспективними виглядають напрями дискурсивного аналізу вшанування пам'яті в країнах та інституціоналізація «полів пам'яті» (ООН, ЮНЕСКО), що допоможе зрозуміти, як певні практики стають доксою для акторів, формують структурні обмеження та пояснюють дії держав.

References

1. Adler, E. and Pouliot, V. (2011), “International practices”, *International Theory*, Volume 3, Issue 1, pp. 1–36, <https://doi.org/10.1017/s175297191000031x>.
2. Althusser, L. (2008), *On ideology*, Verso, London, New York, available at: <https://archive.org/details/onideology0000alth> (accessed 10 March 2026).
3. Bratu, G.-C. (2023), “Collective Memory in Diplomacy and Interantional Relations”, *Saeculum*, 55(1), pp. 41–59, <https://doi.org/10.2478/saec-2023-0004>.
4. Budryte, D., Resende, E. & Becker, D. (2020), “‘Defending Memory’: Exploring the Relationship Between Mnemonical In/Security and Crisis in Global Politics”, *Interdisciplinary Political Studies*, 6(1), pp. 5–19, <https://doi.org/10.1285/i20398573v6n1p5>.
5. Buzan, B. and Wæver, O. (2003), *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, London, <https://doi.org/10.1017/cbo9780511491252>.
6. Der Derian, J. and Shapiro, M. (1989), *International/intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*, Lexington Books, available at: <https://www.scribd.com/doc/45283071/InternationalIntertextual-Relations-Postmodern-Readings-of-World-Politics> (accessed 10 March 2026).
7. Edkins, J. (2003), *Trauma and the Memory of Politics*, Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/cbo9780511840470>.
8. Jędraszczyk, K. (2018), “Istorychni problemy ta polityka pam'iaty v polsko-ukrainskykh stonkakh (1991-2017)” [Historical Problems and Memory Policy in Polish-Ukrainian Relations (1991-2017)], *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, (3-4), pp. 237–253, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2018_3-4_12 (accessed 10 March 2026) [in Ukrainian].
9. Khakhula, L. (2021), “Ukraina-Polshcha: vyklyky ta perspektyvy istorychnoi polityky pislia 2019 roku” [Ukraine–Poland: Challenges and Prospects of Historical Policy After 2019], *Ukraina–Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svidomist*, 14, pp. 248–259, <https://doi.org/10.33402/up.2021-14-249-260> [in Ukrainian].
10. Khmelnytskyi, B. (2025), “Modern commemorative practices as an instrument for shaping the foreign identity of Russia Federation”, *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. International relations*, 61(2), pp. 85–90, <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2025/2-61/85-90>.
11. Kratochwil, F. V. (1989), *Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs*, Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511559044>.
12. Kyrydon, A. (2016), *Heterotopii pam'iaty: Teoretyko-metodolohichni problemy studii pam'iaty* [Heterotopias of Memory: Theoretical and Methodological Problems of Memory Studies], Nika-Tsentr, Kyiv, 320 p. [in Ukrainian].

13. Mälksoo, M. (2015), “‘Memory must be defended’: Beyond the politics of mnemonical security”, *Security Dialogue*, 46(3), pp. 221–237, <https://doi.org/10.1177/0967010614552549>.
14. McCourt, D. M. (2022), *The New Constructivism in International Relations Theory*, Bristol University Press, <https://doi.org/10.46692/9781529217858>.
15. Olick, J. K. (2003), *States of Memory*, Duke University Press, Michigan, <https://doi.org/10.1215/9780822384687>.
16. Olick, J. K. (2023), “The Future of the Mnemonic Turn”, *Social Research: An International Quarterly*, 90(4), pp. 781–807, <https://doi.org/10.1353/sor.2023.a916354>.
17. Onuf, N. G. (2013), *World of Our Making : Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Routledge, New York, available at: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781135875404_A23809848/preview-9781135875404_A23809848.pdf (accessed 10 March 2026).
18. Petrakov, M. and Naumkina, S. (2024), “Polska memorialna polityka kriz pryzmu istorychnykh keisiv: Lytva, Ukraina i vnutrishni dyskusii” [Polish memorial policy through the prism of historical cases: Lithuania, Ukraine, and domestic debates], *Naukovyi zhurnal “Politykus”*, (5), pp. 94–104, <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-5.14> [in Ukrainian].
19. Pouliot, V. (2010), *International Security in Practice*, Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/cbo9780511676185>.
20. Resende, E. and Budrytė, D. (2024), “Memory fragmentation from below and beyond the state: uses of the past in conflict and post-conflict settings. Edited by Anne Bazin, Emmanuelle Hébert, Valérie Rosoux and Eric Sangar. Abingdon and New York: Routledge. 2023. 278pp.”, *International Affairs*, Volume 100, Issue 5, pp. 2253–2255, <https://doi.org/10.1093/ia/iaae190>.
21. Resende, E., Budrytė, D. and Becker, D. (2025), *Defending Memory in Global Politics. Defending Memory in Global Politics. Mnemonical In/Security and Crisis*, Routledge, London, <https://doi.org/10.4324/9781003342083>.
22. Sapelkin, Yu. (2024), “Vplyv viiny na formuvannia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti” [The impact of the war on the formation of Ukrainian national identity], *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal “Hraal nauky”*, (40), pp. 387–390, <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.059> [in Ukrainian].
23. Subotic, J. (2018), “Political memory, ontological security, and Holocaust remembrance in post-communist Europe”, *European Security*, Volume 27, Issue 3: Ontological (In)Security in the European Union, pp. 296–313, <https://doi.org/10.1080/09662839.2018.1497980>.
24. Tillich, P. (2014), *The courage to be*, Yale University Press, available at: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300188790/the-courage-to-be/> (accessed 10 March 2026).
25. Von Bertalanffy, L. (1968), *General System Theory*, George Braziller, New York, available at: https://monoskop.org/images/7/77/Von_Bertalanffy_Ludwig_General_System_Theory_1968.pdf (accessed 10 March 2026).
26. Wendt, A. (1999), *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511612183>.

Стаття надійшла / Received: 15.03.2026

Схвалено / Accepted: 27.06.2026

Опубліковано / Published: 30.06.2026